

- (13) L'Echo d'Ostende, 14-07-1912.
- (14) VILAIN, Omer. Almanak "De Plate", februari 1993. Op deze prentkaart is het tweede Handelsdok te zien langs de zuidkaai (links) het magazijnschip en de "Forsete" te zien zijn. Op de achtergrond links ziet men het magazijn van granen en zaden, gelegen aan het begin van de Werfkaai.
(Zie VAN CAILLIE, André, Oud Oostende in beeld. Deel 4, nr. 39 "Semences agricoles", en ook deel 3, nr. 115 en deel 5, nr. 56).
- (15) Rapport sur l'administration et la Situation des affaires de la ville d'Ostende, 1896, 1897, 1901, 1904, 1906.

BRITSE TOERISTEN TE OOSTENDE EN NIEUWPOORT OMSTREEKS 1700

door C.D. VAN STRIEN

Oostende als toeristisch centrum is niet iets uit de zeventiende of achttiende eeuw. Reisgidsen uit die tijd vermelden niet eens de namen van de belangrijkste herbergen. Toch zijn er toen ook heel wat buitenlandse bezoekers een kijkje komen nemen. De voornaamste reden hiervan was de ligging van de stad tussen Brugge en Duinkerken:, of, wat ruimer gezien, tussen Antwerpen en Calais en (via Dover) Londen. Zo komt het dat er betrekkelijk veel Britten iets over Oostende hebben geschreven in hun reisjournalen, ook al is dat lang niet zo uitgebreid als over Antwerpen of Amsterdam. Ze legden daarbij vooral de nadruk op het feit dat Oostende, destijds zo'n vijf- à zevenduizend inwoners, een sterke vesting was.

Onze vier reizigers waren gefortuneerd genoeg om voor hun plezier (of zoals dat officieel heette : voor hun instructie) te reizen. Ze waren allen in de twintig en stonden aan het begin van hun maatschappelijke carrière. William Lord FITZWILLIAM (1643-1719) was beroepsmilitair. Zijn drie maanden durende reis door de Nederlanden begon in Parijs op 11 april 1663. Zijn dagboek is duidelijk bijgehouden ten behoeve van zijn ouders, die natuurlijk graag wilden zien dat hun zoon zijn tijd nuttig besteed had. William deed dan ook zijn best met beschrijvingen van openbare gebouwen, de verschillende stadsbesturen en, bij wijze van afwisseling, wat anecdotes, vooral uit de plaatselijke geschiedenis. Hij bediende zich hierbij meestal van wat zijn reisgids hem vertelde.

De andere reizigers warer allemaal jurist. John WALKER (gest. na 1703) vertrok op 5 augustus 1671 uit Londen en stak over naar Rotterdam. Daarna bezocht hij de belangrijkste steden van Holland, Utrecht, Brabant en Vlaanderen. Toen hij in Oostende kwam was zijn reis al weer bijna ten einde (9 september). Thomas SCOTT is precies een maand onderweg geweest van Londen naar Antwerpen vice versa. Behalve aan de bezienswaardigheden besteedde hij veel aandacht aan de gewoonten, onder andere die aan tafel. Tenslotte is er Joseph TAYLOR (1679?-1759), die in leuk geschreven brieven zijn neef op de hoogte hield van zijn avonturen. Zijn reis duurde van 28 juli tot 10 oktober 1707.

Deze reisverslagen zijn nog nooit in druk verschenen, ook niet in het Engels. De nu volgende gedeelten vormen een hoofdstuk uit een

bloemlezing over wat toeristen in deze periode hebben geschreven over hun reizen in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden.

William Lord FITZWILLIAM, 9 juli 1663

De volgende ochtend vertrokken we (uit Brugge) naar Oostende en passeerden daarbij Plassendaal, een dorpje niet ver van Oostende, waar zich enkele sluizen bevinden. En zo arriveerden we in Oostende, een van de sterkste steden van Vlaanderen of misschien wel van Europa. De stad ligt aan zee en op zo'n gunstige plek dat het omliggende land van het ene moment op het andere via sluizen onder water gezet kan worden. Eigenlijk is Oostende geen echte handelsstad, maar toch is er vanwege de grootte en het feit dat het een garnizoensstad is een zekere bedrijvigheid. Met toestemming van de commandant hebben we de stad bezichtigd. Er is hier een klein, fraai stadhuis gelegen aan een mooi marktplein. Verscheidene straten komen uit op dit plein en aan het eind van elke straat kan men steeds de stadswallen zien, behalve op de plaats waar de kerk staat.

Direct achter de wallen bij de haven bevinden zich de kwartieren van de soldaten. Hier staat ook een fraaie Grote Kerk en enkele mooie woonhuizen, maar de haven is echt iets bijzonders. De stad wordt omgeven door stevige wallen en bolwerken, veel buitenwerken, en talrijke brede grachten. Bij hoog water is er om de stad alleen maar water te zien. De belegering ervan door de Spanjaarden (1601-1604) duurde drie jaren, drie maanden, drie weken, drie dagen, drie uur en drie minuten voordat de stad ingenomen werd. In het jaar 1658 hebben de Fransen geprobeerd Oostende door verraad in handen te krijgen, maar het mislukte en ze werden eerloos verslagen; hun generaal D'AUMONT (Louis Marie Victor d'Aumont, 1632-1704) werd gevangen genomen. In de haven werden hun manschappen en schepen jammerlijk vernietigd.

Van hier gingen we per wagen naar Nieuwpoort. We reden de hele tijd langs de kust over de zeevering. We zagen een aantal kruisen staan, ter herinnering aan het feit dat er op die plekken eens een veldslag geleverd is of dat er iets anders gedenkwaardigs gebeurd is.

Ongeveer een uur gaans van Nieuwpoort zagen we het slagveld waar die onoverwinnelijke held, Prins Maurits van Nassau, die in een zeer moeilijke positie was geraakt, uit wanhoop (als ik dat zo mag zeggen) slag geleverd heeft tegen de grote Aartshertog Albertus. Hij doodde 5.000 van diens mannen en maakte vele gevangenen, onder wie de Admiraal van Aragon (Francesco DE MENDOZA, gest. 1623). De aartshertog zelf raakte gewond en kon maar ternauwernood ontsnappen. Dit is gebeurd op 2 juli 1600 Nieuwe Stijl. Men zegt dat op dezelfde dag 302 jaar eerder (in 1298), Keizer Adolf van Nassau verslagen is door een andere Aartshertog van Oostenrijk.

De stad Nieuwpoort behoort beslist niet tot de sterkste of fraaiste steden : het is er erg smerig en de vestingswerken zijn erg oud. De grootste sterkte bestaat uit oude bakstenen muren met wat buitenwerken en nog wat kleine versterkingen in de buurt. Goede vestinggrachten en water heeft de stad in voldoende mate om zich heen, zij ligt namelijk slechts een mijl van zee. Er is hier een zeer goede haven, groter dan die van Oostende, naar men wel zegt. Verder zijn hier een oud kasteel en een stadhuis, een Grote Kerk en enkele kloosters. Overigens is hier niets over op te

merken behalve dat er weinig straten zijn en die zijn erg smerig. Ook weinig huizen en allemaal slecht gebouwd. Vroeger heette deze plaats Sandhooft, maar toen hij stadsrechten kreeg is de naam Nieuwpoort geworden, omdat hij afgesloten werd met poorten die er daarvoor niet waren.

John WALKER, 1-2 september 1671

Na enkele problemen bij het overstappen van de ene boot in de andere (ongeveer twee of drie keer), kwamen we tenslotte veilig aan in het stadje Oostende, omstreeks vijf uur gaans van Brugge. We logeerden die nacht in het huis van een landgenoot van ons, ene Tom BALES, een aardige drinkeboer. We hadden ons nog maar net geïnstalleerd, toen er soldaten binnenkwamen om ons voor de stadscommandant te geleiden; Nadat we zijn vragen beantwoord hadden mochten wij terugkeren naar ons logement. Ons eten was eenvoudig en niet erg bijzonder, maar ik moet erbij zeggen dat de kosten niet onredelijk waren.

De stad wordt grotendeels bewoond door vissers, en men houdt zich ook bezig met het zouten en drogen van vis en dat soort zaken. Maar Oostende is wel de sterkste vesting van heel Europa, want de stad heeft gedurende drie jaar en dertien (=drie) dagen, een beleg van de Spanjaarden doorstaan, tot er alleen nog maar een puinhoop over was. We hebben de stad vanaf de toren van het stadhuis bezichtigd. In elke straat kun je altijd aan beide uiteinden de stadswal zien. We bezochten het klooster van de Capucijnen, en op 2 september gingen we per wagen naar Nieuwpoort.

Tussen Oostende en Nieuwpoort reisden we in een erg eenvoudige wagen, maar het was heerlijk over het vlakke strand te rijden en wij raapten er verscheidene gekleurde schelpen op. De stad is niets bijzonders, voor het grootste deel oefenen de inwoners dezelfde nering uit als in Oostende. Hier gebruikten we de maaltijd en na het avondeten maakten we ons gereed om in te schepen. Twee soldaten waren bereid onze koffers naar de waterkant te dragen, maar doordat we de taal niet spraken merkten ze dat we vreemdelingen waren en begonnen ze te ondervragen. Gelukkig was er een Spaanse officier in de buurt die het merkte. Zodra ze uit de boot kwamen gaf hij ze een flink pak slaag met een rietje. We namen onze hoeden af om hem te bedanken voor zoveel attentie, en zo zijn we uit die stad vertrokken.

Thomas SCOTT, 6-10 september 1672

De volgende ochtend namen we omstreeks één Engelse mijl van de stad Duinkerken de boot naar Nieuwpoort, dat vier Hollandse mijlen van Duinkerken af ligt. De boot werd door paarden getrokken en via een kanaal voeren we heel prettig in vier uur naar Nieuwpoort. Bij gebrek aan boeken die goed van pas zouden zijn gekomen, kortten we onderweg de tijd met kaartspel; ze hebben er in de boot speciale tafeltjes voor. Soms als het even mooi weer was, liepen we ook over het dek om het land te bekijken. De boot was een beetje zoals de Folly (een drijvende herberg) in de Theems. Helaas waren er geen fraaie iepen en eiken die we in Engeland tijdens onze reizen altijd bewonderen.

Over dit kanaal ligt een brug die bij het aankomen van de boot of steeds wanneer het nodig is, door één man naar de kant gedraaid wordt. Ik heb nog nooit zoiets gezien en daarom vermeld ik dit als

iets bijzonders waar mijn landgenoten baat bij kunnen hebben. Het is trouwens een veel veiliger methode als verdedigingswerk dan de ophaalbruggen die daar nu voor gebruikt worden.

Omstreeks twaalf uur kwamen we in Nieuwpoort aan. We gebruikten het middagmaal in de Pakketboot en het Wapen van de Prins, waarvan de waard een Engelsman is. Na de maaltijd namen we een wagen naar Oostende, waar we ook enkel zaken moesten regelen. Het was wel een beetje uit de route naar Antwerpen, de stad waar we van plan waren ons te installeren. De afstand was ongeveer drie Hollandse mijlen van Nieuwpoort.

Deze route is heel aangenaam, want het grootste gedeelte van de weg reden we over het strand of door de duinen. Tot ons grote genoegen zagen we talloze konijnen over het zand heen en weer huppelen. Omstreeks zes uur kwamen we aan in Oostende, waar we tot de volgende dinsdag gebleven zijn, zodat we tijd genoeg hadde om iets op te schrijven over deze stad, die heel sterk is, ook al is zij klein. Zij wordt bijna geheel omgeven door de oceaan. De haven is gunstig gelegen en uit alle windrichtingen komen er schepen aanleggen, geladen met goederen voor Brugge, Gent en Antwerpen, want die steden liggen niet aan de kust. Op het ogenblik zijn er misschien wel meer dan honderd man bezig een sluis te bouwen die vele duizenden ponden sterling zal kosten. Het is een van de grootste waterbouwkundige werken die ooit uitgevoerd zijn (deze Sas-Slijkens sluis is gereedgekomen in 1675); het is de bedoeling schepen toegang te geven tot een kanaal dat zich uitstrekt tot Brugge, zodat die zeeschepen naar die stad kunnen varen.

We waren de taal van het land niet machtig, maar we hadden erg veel geluk met onze herberg; de waard was een Ier. Maar omdat we daar op vrijdag aangekomen zijn en de week erna een vastenweek was, hebben we er weinig of geen vlees gegeten. Ze durfden geen enkele keer iets anders klaar te maken dan vis.

Deze stad is maar klein en heeft weinig of geen handel. Daarom waren er maar weinig bezienswaardigheden behalve de Grote Kerk, een erg statig gebouw zoals de meeste van hun kerken, en het klooster van de Capucijnen. Hierdoor was ons lange verblijf hier vrij saai. Toen we op een dag voor ons genoegen over de stadsmuren wilden wandelen, werden we tegengehouden door de soldaten die daar speciaal de wacht houden. Dit komt omdat de muren vroeger eens door de Fransen zijn opgemeten om ze bij gelegenheid beter te kunnen beklimmen, wat de stad later ernstig in gevaar gebracht heeft.

Joseph TAYLOR, 31 augustus 1707

Afgelopen zondag heb ik de trekschuit naar Oostende genomen voor een bezoek aan die stad. De afstand is ongeveer drie uur gaans van Brugge, onderweg passeert men het fort Plassendaal. Aan het eind van het kanaal (bij de sluis) ligt het fort Philippe, waarvandaan we in een bootje overstaken naar de stad zelf, die bij hoog water ingesloten is door de zee, behalve aan de kant van Nieuwpoort. Er is één mooie, regelmatig gebouwde straat met een marktplein in het midden. Hieraan staat het stadhuis met een toren. Maar de stad is nog steeds zwaar beschadigd vanwege de bommen die er tijdens het laatste beleg (in 1706) op afgevuurd zijn. De Grote Kerk is een ruim gebouw maar zonder enig ornament.

Hier gebruikte is mijn paspoort van het ministerie in Londen, zodat ik de stad mocht binnenkomen op zondag. De officier van de wacht, die strenge orders had alle vreemdelingen te ondervragen, vond het maar verdacht en stuurde mij, begeleid door twee soldaten, naar de hoofdwacht. Maar omdat de commandant, een Hollander, naar de kerk was, herkreeg ik mijn vrijheid pas toen de kerkdienst afgelopen was. Intussen was er een andere officier gekomen om mij te ondervragen, en toen hij via mijn bediende, die als tolk fungeerde, begreep dat ik slechts voor mijn plezier op reis was, behandelde hij mij met grote voorkomendheid. Later toen de commandant er zelf bij gekomen was, liet ik hem mijn paspoort zien en kreeg ik toestemming samen met een soldaat de vestingwerken te inspecteren. Ze waren geheel hersteld en erg sterk. Vanaf de wallen aan de zee kant kon ik Duinkerken zien liggen en de schepen die daar op de rede voor anker lagen. In het klooster van de Capucijnen liet men mij een klok zien die in de toren hing en die door een bom gesmolten was. Al hun fruitbomen waren ofwel verbrand of beschadigd, zodat ze dat jaar geen fruit hadden. Daar waren ze erg verdrietig over vooral omdat ze vroeger altijd erg veel fruit hadden gehad.

Om drie uur moest ik terug zijn bij de trekschuit, die altijd precies op dat uur vertrekt. Om daar op tijd aan te komen, nam ik een kwartier eerder een bootje vanuit de stad. Maar die ploerten van roeiers waren kennelijk van plan mij de hele nacht in de stad te houden om meer geld aan mij te verdienen, want ze raakten hun riemen nauwelijks aan. Hierdoor moest ik mij ontzettend boos maken en ging rechtop staan met mijn zwaard in mijn hand en op deze manier kreeg ik het met veel moeite gedaan dat ze wat harder roeiden. Helaas was de trekschuit al vertrokken en ook al was hij nog in zicht en ik schreeuwde dat hij even moest wachten, trok de schipper zich er niets van aan en bleef in hetzelfde tempo doorvaren. Ik moest er dus achteraan rennen en ik kon de boot pas inhalen toen hij van paard verwisselde en dat was een volle anderhalf uur gaans van Oostende. U kunt U dus wel voorstellen hoe ik eraan toe was. Toen ik aan boord kwam, had die kerel de onbeschaamdheid mij in mijn gezicht uit te lachen en hij zei dat als hij geweten had dat ik het was, hij wel even gewacht had. Hoe dan ook, ik was maar al te blij weer aan boord te zijn en omdat het geen zin had boos te blijven over die belediging besloot ik maar me erbij neer te leggen.

Onderweg kwamen we de heer George STEPNEY (1663-1707) tegen die op terugreis was naar Engeland. Ik zag die arme heer aan dek zitten met het gezicht van een stervende. Zijn dood zal een groot verlies betekenen voor ons volk, want nog nooit is een Engels gezant zo geliefd geweest in de Lage Landen als hij. Ik heb mijn opwachting bij hem gemaakt in Brussel, waar iedereen buitengewoon met hem te doen had. Tenslotte kwam ik weer in Brugge aan; ik was in mijn hele leven nog nooit zo moe geweest.

OOSTENDE

Aantal inwoners : ca. 7.000 (1689, 5.000 (1723).

Afstanden : Dover 70 mijl, Nieuwpoort 3 uur (9 mijl), Duinkerken 8 uur (24 mijl), Brugge 4 uur (12 mijl).

NIEUWPOORT

Aantal inwoners : minder dan 5.000.

Afstanden : Duinkerken 5 uur (16 mijl), Oostende 3 uur (9 mijl).

Literatuur.

J. BOWENS, Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zeestad Oosende, 1792 (herdruk : Handzame 1962).

R. DEGRYSE, De vroegste geschiedenis van Nieuwpoort, Nieuwpoort 1994.

De Plate (tijdschrift van de Oostendse Heemkring), 1972-1995.

Bachten de Kupe (tijdschrift van de Nieuwpoortse Heemkring), 1959-1995.

VISSERIJ IN DE NOORD

door Jan COOPMAN

Onder zijn vele bezigheden (1) was Pieter Joos VAN BERBLOCK o.m. reder. Op 11 maart 1770 vertrok zijn vishoeker "de Jonge Joseph" op kabeljouwvangst naar Stavanger in zuid Noordwegen. Zij hadden 150 ledige tonnen en 3 tonnen zout "omme aldaert gearriveert synde, partye levende cabilliau te vletten ende in tonnen te souten voor moluwe". Het vaartuig bereikte de visgronden op 20 maart en de bemanning ondervond "dat de winter ter plaatse, so straf was dat den cabilliau soo haest hy uyt het waeter boven was, aenstonts bevroosen was ende bydien onbequaem om ghevlet ende tot moluwe ghesauten te connen worden".

Dit was ook de reden waarom er slechts 44 tonnen kabeljauw konden ingezouten worden. Wel werd er nog zout gekocht te Stavanger omdat die goedkoper was dan te Oostende. De lading werd nog aangevuld met 10 tot 11 duizend levende kreeften en 5 tonnen ingezouten zalm, waarna op 21 mei de terugreis aangevat werd. Op 28 mei kwam zij te Oostende aan.

Deze reis lijkt een verkenningstocht geweest te zijn, want de verklaring van de bemanning, waarop dit verhaal berust, zegt verder dat het binnen 3 mijlen van de kust verboden was te vissen op kabeljauw, kreeften of andere vis "nemaer dat sy die moesten coopen van de inwoonders....aen wie het alleenlyck maer gepermitteerd en is te visschen ende aen geen ander natiën". Allemaal gegevens die blijkbaar te Oostende onbekend waren.

Deze verklaring werd opgetekend door notaris Antone RYCX op 5 juni 1770. (Rijksarchief Brugge. - Not. VAN CAILLIE 1941 - boek 91 akte 91) en was ondertekend door de hele bemanning, zijnde

Gaspard Jan GONZALES, schipper
Jacob BERTELOOT, stuurman (tijdelijk afwezig)
Jacob DE FRAYE
Arnout THIBAUT
Michiel BEERNAERTS
Benedikt BAROEN